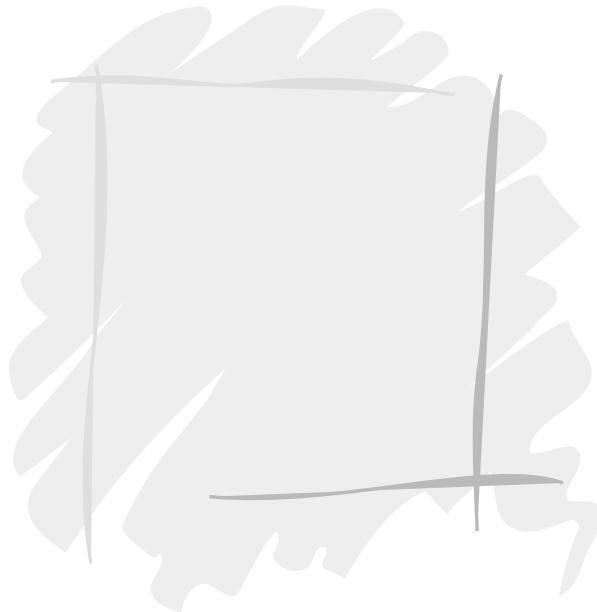

Ο Ήχος της Μουσικής

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΕΛΙΝΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
& ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2001

Γ' ΕΚΔΟΣΗ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ • ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “ΜΕΛΙΝΑ”

Εκπαιδευτικός Φάκελος: "Ο Ήχος της Μουσικής"
Βιβλίο Δασκάλου

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικού

Σχεδιασμού - Κείμενα: *Κώστας Μόσχος*

Συνεργάτες: *Μάρθα Μαυροειδή, παραδοσιακά τραγούδια*

Κατερίνα Τσεντς, μουσικά και ηχητικά παραδείγματα

Μ. Μαυροειδή, Φώτης Κακαλής, προετοιμασία μουσικού υλικού

Σόνια Χαραλαμπίδου, Νίκη Τσάμπρα, αυτοσχέδια μουσικά όργανα

Σύμβουλοι: *Γιώργος Κουρουπός*

Μάριος Μαυροειδής

Νάνσυ Τουμπακάρη

Γιώργος Κωστάτζος

Παναγιώτης Βλαγκόπουλος

Λευτέρης Γρηγορίου

Παναγιώτης Αδάμ

Σχέδια: *Γιάννης Κουρμπανάς*

Συντονισμός Παραγωγής

Εκπαιδευτικού Υλικού: *Ν. Παϊζης, Κ. Χατζηασλάνη*

Copyright: *ΥΠΕΠΘ - ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα), Κώστας Μόσχος*

Έκδοση: *ΥΠΕΠΘ - ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα Μελίνα)*

Καλλιτεχνική Επιμέλεια: *Μαρία Μανουσαρίδου*

Φιλολογική Επιμέλεια: *Χρύσα Ξενάκη*

Παραγωγή εντύπου: *ΤΥΠΟΙΣ ΕΠΕ*

Διαχωρισμοί: *TEXT & COLOR AE*

Εκτύπωση: *ARTECH ΕΠΕ*

ISBN: *960-7689-03-8*

Περιεχόμενα

<i>Δράση 1η: “ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ”</i>	<i>σελ. 7</i>
<i>Δράση 2η: “ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ”</i>	<i>σελ. 15</i>
<i>Δράση 3η: “ΤΡΑΓΟΥΔΙ”</i>	<i>σελ. 29</i>
<i>Δράση 4η: “ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ”</i>	<i>σελ. 37</i>
<i>Δράση 5η: “ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΑΚΡΟΑΣΕΙΣ”</i>	<i>σελ. 41</i>

Το υλικό του παρόντος τεύχους συντάχθηκε για το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ» με την εποπτεία και ευθύνη του Κώστα Μόσχου. Μέρος του έχει αντληθεί από την εργασία για τη μουσική εκπαίδευση των Γ. Κουρουπού, Δ. Μαραγκόπουλου, Μ. Γρηγορίου και Ν. Κηπουργού, που εκπονήθηκε το 1983 κατά παραγγελία του τότε υφυπουργείου Νέας Γενιάς.

Το εκπαιδευτικό υλικό κάθε φακέλου αποτελείται από έντυπα, διαφάνειες και cd ήχου, καθένα από τα οποία δεν μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα. Κάθε φάκελος επανεκτυπώθηκε σε 250 αντίτυπα για τις ανάγκες της πειραματικής εφαρμογής του προγράμματος “ΜΕΛΙΝΑ”.

Η πειραματική εφαρμογή του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ» στη μουσική διδασκαλία στην Α' δημοτικού ακολουθεί τους στόχους όπως προδιαγράφηκαν από την ομάδα εργασίας και συνυφαίνεται με συγκεκριμένη διδακτική μεθοδολογία.

Το μάθημα της μουσικής στην πρώτη τάξη συνήθως περιορίζεται στην εκμάθηση απλών παιδικών τραγουδιών. Σε ορισμένες περιπτώσεις προβλέπονται και ακροάσεις, ενώ σε άλλες, μεμονωμένες, χρησιμοποιούνται στοιχεία μουσικής προπαιδείας που αντλούνται από το σύστημα Orff και απλοποιημένες μέθοδοι εκμάθησης μουσικής ανάγνωσης.

Στα πλαίσια της αναβάθμισης που επιχειρείται από το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ», αλλά και όπως έχει οριοθετηθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, η μουσική οφείλει να μην αντιμετωπίζεται μόνο ως διασκέδαση, αλλά και ως μέσο καλλιέργειας, ευαισθητοποίησης και δημιουργικής έκφρασης. Κατ' αυτή την έννοια διευρύνεται η στοχοθεσία του μαθήματος, περιλαμβάνοντας και νέες κατευθύνσεις που για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

- Γνωριμία με το ηχητικό περιβάλλον*
- Ανάπτυξη της εγγενούς δημιουργικότητας του παιδιού*
- Καλλιέργεια της μουσικής ακοής*
- Μύηση στη δημιουργική χρήση των ήχων και τον αυτοσχεδιασμό*
- Διάκριση και κατανόηση των μουσικών παραμέτρων*
- Ευαισθητοποίηση στο ρυθμό και την κίνηση*
- Γνωριμία με τα ηχογόνα σώματα και τα μουσικά όργανα*
- Κατανόηση της έννοιας του ύφους και της τεχνοτροπίας*
- Κατανόηση της έννοιας της δομής*
- Προσέγγιση του μουσικού έργου*
- Εισαγωγή στη μουσική γραφή και ανάγνωση*
- Δημιουργία μουσικών δομών*
- Εκτελεστική και δημιουργική συμμετοχή στις σχολικές εκδηλώσεις*

Με αυτό το σκεπτικό και έχοντας υπόψη ότι ο μέσος δάσκαλος δεν έχει ειδικές μουσικές γνώσεις, σχεδιάστηκε για το πειραματικό πρόγραμμα στην Α' δημοτικού ένα σύνολο 5 διαφορετικών και παράλληλων δράσεων που πέρα από τους στόχους καθιστούν την εκπαιδευτική διαδικασία πιο ευχάριστη και ενδιαφέρουσα:

1. Ήχος, ηχογόνα σώματα, αυτοσχέδια μουσικά όργανα

- Γνωριμία με τους ήχους και τα ηχοπαραγωγά σώματα*
- Κατασκευές αυτοσχέδιων οργάνων*
- Γνωριμία με τα παραδοσιακά όργανα*

2. Μουσικά παιχνίδια

- Παιχνίδια με βασικό υλικό τη μουσική και τις παραμέτρους της*

3. Τραγούδι

- Καλλιέργεια της φωνής μέσω της εκμάθησης διαφόρων εύκολων παραδοσιακών και έντεχνων τραγουδιών

4. Μουσικές κατασκευές, μουσική εξιστόρηση, αυτοσχεδιασμός

- Μουσική συνοδεία εξιστορήσεων, αυτοσχεδιασμός, κατασκευές μουσικών «κομματιών»

5. Μουσικές ακροάσεις

- Κατανόηση των εννοιών της δομής και τεχνοτροπίας, μέσω, θεματικά και στυλιστικά, επιλεγμένων ακροάσεων

Αναλυτικότερα στοιχεία για κάθε δράση περιγράφονται στις επόμενες σελίδες.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι προτάσεις και η μεθοδολογία που αναπτύσσονται δεν είναι οι μοναδικές ούτε όλες οι δυνατές, αλλά ενδεικτικές, και αποσκοπούν να δώσουν ορισμένες ιδέες στο δάσκαλο. Ο κάθε εκπαιδευτικός, σύμφωνα με την εμπειρία και τη φαντασία του, μπορεί να επεκτείνει και να εμπλουτίσει τη διδακτική διαδικασία και με άλλες ιδέες.

Δράση 1η
"ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ"

Περιγραφή

Η συγκεκριμένη δράση προβλέπει μια εισαγωγή στον ήχο, τις πηγές ήχου καθώς και την **κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων** στην τάξη, με κύριο σκεπτικό την κατανόηση από τα παιδιά των **διαφόρων μεθόδων παραγωγής** και κατ' επέκταση τις **κατηγορίες των οργάνων**. Αν και πολλά όργανα από αυτά μπορεί να τα προμηθευτεί κανείς με χαμηλό κόστος, θεωρούμε σημαντικό να κατασκευάσουν μόνοι τους τα παιδιά όργανα για να καλλιεργήσουν τη φαντασία τους και να προσεγγίσουν καλύτερα τους τρόπους παραγωγής του ήχου.

Στόχοι

- Γνωριμία των παιδιών με την παραγωγή του ήχου και τα ηχογόνα σώματα.
- Δημιουργική απασχόληση των μαθητών μέσω της κατασκευής αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων
- Έμμεση εισαγωγή στα κατασκευαστικά υλικά και τις μορφές (παράλληλογράμμο κ.ο.κ.)
- Κάλυψη της ανάγκης της τάξης σε όργανα για την πραγματοποίηση των μουσικών παιχνιδιών, των μουσικοκινητικών ασκήσεων, των μουσικών παραμυθιών κ.ο.κ.
- Εισαγωγή στα παραδοσιακά και κλασικά όργανα

Εισαγωγή

Καθημερινά μάς περιβάλλουν ήχοι διαφόρων ειδών: ευχάριστοι ή δυσάρεστοι, δυνατοί ή σιγανοί, οξείς ή βαθείς, διαπεραστικοί ή υπόκωφοι, σύνθετοι ή απλοί, θόρυβοι, κρότοι, με συγκεκριμένο ύψος ή με ακαθόριστο κ.ο.κ. Οι ήχοι μεταδίδονται από τον αέρα ή τα άλλα σώματα, μέσω της ταλάντωσης των μορίων τους.

Η μουσική είναι η τέχνη που χρησιμοποιεί αυτούς τους ήχους για να παράγει αισθητικό αποτέλεσμα. Για να υπάρχει μουσική και ηχητική δημιουργία, είναι απαραίτητη η χρήση ηχοπαραγωγών μέσων. Τέτοια μέσα, πέρα από τη φωνή και τα ηλεκτρονικά μέσα, είναι οποιοδήποτε υλικό ή κατασκευή μπορεί να παράγει ήχο.

Για να παραχθεί ένας ήχος, απαιτείται να υπάρχει μια ταλάντωση στα όρια της ανθρώπινης ακοής.

Οι βασικές μέθοδοι παραγωγής τέτοιων ταλαντώσεων και συνεπώς ήχου είναι:

- κτυπώντας κάποιο σκληρό ή τεντωμένο υλικό με το χέρι ή με ένα άλλο υλικό
- τρίβοντας μια επιφάνεια ή ένα υλικό
- τσιμπώντας, κτυπώντας ή τρίβοντας μια τεντωμένη χορδή
- διοχετεύοντας αέρα (π.χ. φυσώντας) σε μια διάταξη ή ένα σωλήνα, έτσι ώστε να δημιουργηθούν στρόβιλοι

- με ηλεκτρονικές ταλαντώσεις.

Τα χαρακτηριστικά που καθιστούν ένα ηχοπαραγωγό μέσο μουσικό όργανο είναι ότι είναι τυποποιημένο και, ακόμη, ότι παράγει σαφή δυνατό ή ενισχυμένο ήχο, παράγει «φθόγγους», δηλαδή συγκεκριμένα τονικά ύψη. Το τελευταίο δεν αποτελεί απαραίτητο χαρακτηριστικό ενός μουσικού οργάνου, διότι ακόμη και μη συγκεκριμένα τονικά ύψη μπορούν να δημιουργήσουν ηχητικές ατμόσφαιρες ή ρυθμικά σχήματα.

Η οργανολογία, ανάλογα με τον τρόπο παραγωγής του ήχου, κατατάσσει τα όργανα στις εξής κατηγορίες και υποκατηγορίες (οι οποίες είναι δυνατό και να αλληπικαλύπτονται):

- **Ιδιόφωνα** (όργανα που παράγουν ήχο με το ίδιο τους το σώμα, με ταλάντωση τμημάτων τους)
 - **Κρουστά** (τα όργανα που παράγουν ήχο με κρούση)
 - Μεμβρανόφωνα (κρούση μιας τεντωμένης μεμβράνης)
 - Ιδιόφωνα κρουστά (κρούση τμημάτων του οργάνου μεταξύ τους)
 - **Αερόφωνα** (τα όργανα που παράγουν ήχο με τον αέρα)
 - Πνευστά (τα όργανα που φυσάμε)
 - Ιδιόφωνα αερόφωνα (ηχούν μόνα τους με τη ροή του αέρα)
 - **Έγχορδα** (τα όργανα που παράγουν ήχο μέσω χορδών)
 - Νυκτά έγχορδα [με νύξη (τσίμπημα)]
 - Έγχορδα με δοξάρι (με τρίψιμο ενός δοξαριού πάνω στη χορδή)
 - Κρουστά έγχορδα (με κρούση μιας χορδής)
 - Πολύχορδα (τα έγχορδα που έχουν πολλές χορδές)
 - **Ηλεκτρονικά*** (όπου οι ταλαντώσεις παράγονται με ηλεκτρονικά μέσα)
 - Συνθετητές (ο ήχος συντίθεται ηλεκτρονικά)
 - Δειγματολήπτες (ηχογραφούνται και αναπαράγονται δείγματα ήχου)

Ο ενισχυμένος ήχος στα μουσικά όργανα προκύπτει είτε από το ίδιο το υλικό (π.χ. ξερά και σκληρά ξύλα), είτε με τη χρήση «αντηχείων» (δηλ. κουτιά διαφόρων μορφών που πάλλονται μαζί με την πηγή), είτε με ηλεκτρονική ενίσχυση.

* Τα ηλεκτρονικά όργανα δε θα τα εξετάσουμε ακόμη. Αναφέρονται εδώ για λόγους πληρότητας.

Ενέργειες του δασκάλου και μεθοδολογία

Για να γίνει κατανοητή η έννοια και οι πηγές του ήχου, μπορούμε να ζητήσουμε από τα παιδιά να αναφέρουν διάφορους καθημερινούς ήχους και να περιγράψουν πώς τους χαρακτηρίζουν. Μπορούμε επίσης να απαριθμήσουμε τι ήχους παράγουμε στην τάξη: π.χ. κτυπώντας, τρίβοντας, τσαλακώνοντας, σκίζοντας, φωνάζοντας, τραγουδώντας.

Στο cd περιλαμβάνονται καθημερινοί ήχοι, τους οποίους τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν, να περιγράψουν και να κατατάξουν.

Περιεχόμενα cd ήχου:

Περιβάλλον

1. Ήχος δάσους	0'30"	27. Σιδεράδικο	0'25"
2. Ήχος της πόλης	0'30"	28. Ξυλοκόπος	0'45"
3. Ψιλή βροχή	0'30"	29. Οδοντογιατρός	0'11"
4. Δυνατή βροχή	0'30"	30. Εργάτες με κομπρεσέρ	1'00"
5. Κεραυνός	0'22"	31. Εργάτες σε οικοδομή	1'00"
6. Κύματα θάλασσας	0'30"	32. Τροχονόμος	0'30"
7. Νερό που τρέχει	0'30"		
8. Σταγόνες που στάζουν	0'30"		
9. Αέρας	0'30"		
10. Φωτιά	0'30"		

Μέσα συγκοινωνίας

11. Λεωφορείο	0'38"		
12. Τρένο	0'48"		
13. Εκκίνηση αυτοκινήτου	0'30"		
14. Πόρτα αυτοκινήτου	0'18"		
15. Φρενάρισμα	0'05"		
16. Τρακάρισμα	0'10"		
17. Βουητό δρόμου	0'30"		
18. Μηχανή	0'30"		
19. Πλοίο	0'30"		
20. Αεροπλάνο	1'15"		
21. Μετρό	1'00"		
22. Βάρκα	1'00"		
23. Νοσοκομειακό	0'30"		
24. Πυροσβεστικό	0'30"		
25. Αυτοκινητόδρομος	0'40"		

Επαγγέλματα

26. Ξυλουργείο	0'37"		
----------------	-------	--	--

Ζώα

33. Πρόβατα	0'30"
34. Προβατάκια	0'30"
35. Κότες	0'16"
36. Κοτόπουλα	0'25"
37. Κόκκορας	0'15"
38. Γαϊδούρι	0'20"
39. Άλογο	0'20"
40. Σκύλος	0'30"
41. Σκυλάκια	0'30"
42. Γάτα	0'33"
43. Αγελάδες	1'00"
44. Γουρούνια	0'30"
45. Λύκος	0'30"
46. Περιστερία	0'30"
47. Μύγα	0'30"
48. Μέλισσες	0'30"
49. Πουλάκια	1'00"
50. Πάπια	0'30"
51. Βάτραχοι	0'30"
52. Κουκουβάγια	0'30"
53. Τζιτζίκια	0'30"
54. Γλάροι	0'30"

Άνθρωποι

55. Παιδιά που παίζουν	1'00"	65. Τηλέφωνο	0'20"
56. Κλάμα μωρού	0'30"	66. Τριξίμο	0'19"
57. Κτύπος καρδιάς	0'30"	67. Πόρτα που κλείνει	0'18"
58. Περπάτημα	0'30"	68. Μηχανές	0'30"
59. Γήπεδο	0'30"	69. Σκούπισμα με σκούπα	0'20"
60. Χειροκροτήματα	0'30"	70. Σκούπισμα με ηλεκτρική σκούπα	0'30"
61. Άνθρωποι που τρώνε	0'30"	71. Καζανάκι	1'10"
62. Αντιδράσεις από παιδιά		72. Βρύση που σπάει	0'28"
		73. Ποτήρι που σπάει	0'07"
		74. Βήματα στο χιόνι	0'30"

Άλλοι ήχοι

63. Ρολόι	0'20"
64. Ξυπνητήρι	0'20"

Για να γίνει κατανοητό πώς φθάνει ο ήχος στο αυτί μας, μπορούμε να παίξουμε ένα παιχνίδι:

Το παιχνίδι του ήχου

Βάζοντας τα παιδιά σε μία ή περισσότερες σειρές, δίνουμε στο πρώτο παιδί ένα μικρό κρουστό όργανο (εν ανάγκη μπορεί να κτυπά απλά κάποιο τραπέζι ή τα χέρια του). Το παιδί που είναι τελευταίο (ή εμείς) κτυπάει στην πλάτη του προστινού του έναν απλό ρυθμό. Αυτό με τη σειρά του τον κτυπά στο προστινό του κ.ο.κ., έως ότου φτάσει στο πρώτο παιδί που θα παίξει το ρυθμό στο όργανό του. Τη διαδικασία αυτή μπορούμε να την κάνουμε γρήγορα (χωρίς να περιμένουμε να τελειώσει η σειρά) και έτσι δημιουργείται ένα ενδιαφέρον ηχητικό δρώμενο, ενώ λειτουργεί και ως ευχάριστη άσκηση για το ρυθμό.

Κατασκευές Μουσικών οργάνων

Μπορούμε να εξηγήσουμε στα παιδιά ότι για να παίξουμε μουσική συνήθως χρησιμοποιούμε διάφορα μουσικά όργανα και ότι μουσικά όργανα δεν είναι τίποτε άλλο παρά ηχογόνα σώματα, που παράγουν όμως πιο δυνατό και πιο χαρακτηριστικό ήχο.

Στις καρτέλες δραστηριοτήτων περιγράφονται διάφορες κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων. Για κάθε κατηγορία έχουν επιλεγεί ενδεικτικά ορισμένα όργανα. Τα περισσότερα από αυτά είναι απλουστευμένες μορφές υπαρχών παραδοσιακών και ιστορικών οργάνων.

Η διαδικασία περιλαμβάνει τις εξής φάσεις:

- **Συγκέντρωση κατάλληλου υλικού και εργαλείων**

Κατά περίπτωση τα παιδιά μπορούν να φέρουν από το σπίτι τους ορισμένα υλικά, ενώ άλλα μπορεί να τα εξασφαλίσει ο δάσκαλος. Τα εργαλεία που συνήθως απαιτούνται είναι σκοινί, κόλλα, ψαλίδια, χρώματα, καρφιά και σφυρί, ξυλάκια από σουβλάκια, χάντρες, μονωτική ταινία, πριονάκι.

- **Προετοιμασία δύσκολων τμημάτων**

Ορισμένα όργανα απαιτούν μια προεργασία, π.χ. κόψιμο ξύλου σε ορισμένες διαστάσεις· για τα απλούστερα είναι προτιμότερο οι εργασίες να γίνονται στην τάξη.

- **Κατασκευές στην τάξη**

Στις κατασκευές συμμετέχει όλη η τάξη είτε ατομικά είτε ομαδικά, είτε παρακολουθώντας το δάσκαλο.

- **Πειραματισμός - Αξιοποίηση**

Δοκιμή των οργάνων, κούρδισμα, διορθώσεις, χρήση αντηχείων. Η αξιοποίηση γίνεται μέσω των επόμενων δράσεων, όπως περιγράφονται πιο κάτω.

- **Σύγκριση με τα καθιερωμένα όργανα, ακροάσεις**

Ο δάσκαλος μπορεί να επιλέξει παρόμοια όργανα με αυτά που έχουν κατασκευαστεί, και μέσω εικόνων και ακροάσεων να τα κάνει γνωστά στα παιδιά. Χρήσιμες είναι οι ακροάσεις μουσικής με λίγα όργανα, όπου τα παιδιά μπορούν να διακρίνουν πιο εύκολα τις διαφορές.

Στη συνέχεια παρατίθενται οι κατηγορίες οργάνων που προτείνονται. Σε κάθε περίπτωση αναφέρονται περισσότερα όργανα, από τα οποία ο δάσκαλος μπορεί να επιλέξει όποιο επιθυμεί.

1. Ιδιόφωνα

- κουδουνίστρες με κουτάκια ή κολοκύθες
- σείστρα με κοχύλια, νομίσματα κ.ά.
- κρόταλα
- ξυλάκια
- κασετίνα (γούντμπλοκ)
- ρέντελα (καστανιέτα με λαβή)
- μασιές

2. Μεμβρανόφωνα

- τυμπανάκια από γλάστρες ή σωλήνες και μεμβράνες από σαμπρέλες, μπαλόνη ή δέρμα

- μικρό τυμπανάκι χειριού
- μετασκευή κόσκινου σε ντέφι (τύμπανο)
- τουμπελέκι

3. Άλλα κρουστά

(με μπαγκέτα, δηλαδή όργανα που παράγουν ήχο κτυπώντας τα με κάποιον κρουστήρα)

- κατασκευή μπαγκέτας
- κρουστό από κρεμασμένα υλικά
- υαλόφωνο με μπουκάλια ή ποτήρια
- ξυλόφωνο με μολύβια ή κομμάτια ξύλο

4. Χορδόφωνα

- απλό μονόχορδο
- άρπα (τρίγωνο)
- πολύχορδο (κανονάκι)
- λύρα

5. Αερόφωνα

- ψευδοσαμπούνα ή νουνούρα με καλάμι ή σαλιγκάρι και μεμβράνη
- σφυρίχτρες από κουκούτσια ή φύλλα
- μπουρού από κοχύλι
- σάλπιγγα με σωλήνα και χωνί
- αυλός του Πανός με καλάμια ή μπουκάλια
- μουσικός σωλήνας
- ξύλο που σφυρίζει

Εκτός από τις κατασκευές των οργάνων, μπορούν βέβαια να χρησιμοποιηθούν ορισμένα ηχογόνα υλικά και αυτούσια, όπως, π.χ.: καπάκια κατσαρόλας, μεταλλικοί δίσκοι, ξύλινα κουτιά, ξύλινα ή μεταλλικά κοντάλια, ελάσματα, μεταλλικά γουδιά.

Ο δάσκαλος μπορεί να δημιουργήσει στην τάξη μια γωνιά της μουσικής, όπου θα τοποθετούνται όλα τα όργανα που κατασκευάζονται. Για το κρέμασμα διάφορων κρουστών χρήσιμη είναι μια κατασκευή με σωλήνες ή ξύλινα κοντάρια σε σχήμα Π, ύψους 1.20 -1.50 μέτρων.

Δράση 2η
"ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ"

Συνοπτική περιγραφή

Παιχνίδια στα οποία χρησιμοποιούνται παιδικά όργανα και η φωνή.

Στόχοι

- Γνωριμία με τις βασικές έννοιες του ήχου: το τονικό ύψος, τη δυναμική, τη διάρκεια, την παύση, το ρυθμό, το ηχόχρωμα
- Απομνημόνευση μελωδιών και ρυθμών
- Έννοια της μίμησης και της παραλλαγής
- Κοινωνική και ομαδική συμπεριφορά
- Επαφή με τους ρυθμούς και την κίνηση
- Έννοια του αυτοσχεδιασμού, της ομαδικής και ατομικής εκτέλεσης

Εισαγωγή

Η μουσική είναι συνυφασμένη με το παιχνίδι. Η έκφραση «παίζω μουσική» συναντιέται σε όλες τις γλώσσες και δεν είναι τυχαίο αυτό.

Το σχολείο εντάσσει το παιχνίδι στην ώρα του διαλείμματος, σε αντιδιαστολή με τη «σοβαρή» εργασία που γίνεται μέσα στην τάξη. Και όμως το παιχνίδι, αν γίνεται σωστά, είναι εξίσου σοβαρό εκπαιδευτικό μέσο· αλλά και αντίθετα η «σοβαρή» εργασία της μάθησης μπορεί να γίνει και σαν ένα ευχάριστο παιχνίδι (ετυμολογικά οι λέξεις: παιδεία, παιδί και παίζω έχουν κοινή ρίζα).

Με το παιχνίδι το παιδί από παθητικός δέκτης γίνεται ενεργός μέτοχος ενώ παράλληλα καλλιεργείται η κοινωνικότητά του και το ομαδικό πνεύμα. Μέσα από το παιχνίδι το παιδί μαθαίνει να υπακούει σε κανόνες, να παίζει τίμια, να κερδίζει και να χάνει, να ξαναπροσπαθεί και να βελτιώνεται.

Απαραίτητη είναι η συμμετοχή και εποπτεία του δασκάλου, έτσι ώστε το παιχνίδι να μπορέσει να λειτουργήσει στην παιδευτική του διάσταση.

Τα μουσικά παιχνίδια μοιάζουν πολύ με τα κοινά παιχνίδια, με τη διαφορά ότι το βασικό τους υλικό είναι οι ήχοι. Μέσα από αυτά το παιδί εισάγεται στις έννοιες της μουσικής, στην εκτέλεση και τον αυτοσχεδιασμό, ενώ παράλληλα καλλιεργείται η ευαισθητοποίηση στις παραμέτρους της μουσικής.

Τα υλικά που απαιτούνται για τα μουσικά παιχνίδια είναι διάφορα μικρά μουσικά οργανάκια, τα οποία μπορούν να είναι και αυτοσχέδια. Χρήσιμο είναι να υπάρχει και ένα κασετόφωνο στην τάξη.

Τα παιχνίδια χωρίζονται σε γενικές γραμμές στους εξής τύπους:

- **«Μάντεψέ το»** Ένα παιδί προσπαθεί να μαντέψει τι ακούει.
- **«Η ορχήστρα»** Η τάξη υπακούει στις οδηγίες ενός «μαέστρου».
- **«Αντίπαλοι»** Δύο παιδιά ή δύο ομάδες παιδιών αντιπαλεύουν ηχητικά
- **«Το τρενάκι»** Ένα παιδί ξεκινά με ένα μουσικό στοιχείο, το επόμενο παιδί οφείλει να επαναλάβει το στοιχείο που άκουσε συν ένα νέο, το μεθεπόμενο ό,τι έχει προκύψει συν ένα νέο κ.ο.κ.

Ενέργειες του δασκάλου

- «Ακολούθησέ με» Τα παιδιά αντιδρούν σε ηχητικά ερεθίσματα ή νότες.
- Επιλογή
- Προετοιμασία παιχνιδιού
- Παρατήρηση συμπεριφοράς, αδυναμιών κ.ο.κ.

Περιγραφή υλοποίησης

Ο δάσκαλος προετοιμάζει κάποια παιχνίδια με γνώμονα τις ήδη μουσικές γνώσεις των παιδιών και το νέο γνωστικό αντικείμενο που σκοπεύει να εισαγάγει. Η προετοιμασία, μεταξύ άλλων, έγκειται στην εξασφάλιση όλων των απαιτούμενων οργάνων και υλικών και στην ενδεχόμενη προετοιμασία ρυθμών, ηχητικού ή μουσικού υλικού.

Α΄ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

ακοή - προσοχή - μνημόνευση

1. Αναγνώριση ήχων (κρουστά)

Έννοια του ηχοχρώματος

Τα παιδιά σχηματίζουν ημικύκλιο κρατώντας από ένα όργανο. Τα όργανα έχουν μοιραστεί ανακατεμένα. Διαλέγουμε ένα παιδί, που έρχεται στη μέση έχοντας στην πλάτη τους συμμαθητές του, έτσι δηλαδή που να μην τους βλέπει. Ο δάσκαλος κάνει νόημα σ' ένα από τα παιδιά του ημικυκλίου να παίξει έναν ήχο. Το παιδί που στέκεται στη μέση πρέπει ν' αναγνωρίσει τι όργανο ήταν.

Παραλλαγές:

1α. Αναγνώριση και μνημόνευση ήχων

Ο δάσκαλος κάνει νόημα σε δύο, τρία ή περισσότερα παιδιά να παίξουν διαδοχικά από έναν ήχο. Το παιδί που στέκεται στη μέση ακούει το σύνολο των προτεινόμενων ήχων και μετά οφείλει να αναγνωρίσει τι όργανα έπαιξαν και σε ποια σειρά.

1β. Αναγνώριση πολλών ήχων συγχρόνως

Δύο, τρία ή περισσότερα όργανα παίζουν ταυτόχρονα. Το παιδί που στέκεται στη μέση πρέπει πάλι ν' αναγνωρίσει τα όργανα που ακούστηκαν.

2. Μίμηση ενός μικρού ηχητικού μοντέλου (κρουστά)

Έννοια της σειράς ήχων και της μίμησης

Δύο παιδιά ή δύο ομάδες παιδιών κάθονται πλάτη με πλάτη, έχοντας μπροστά τους δύο όμοια σύνολα οργάνων. Καθορίζουμε πόσους ήχους θέλουμε να έχει το μοντέλο –ας πούμε τρεις. Το πρώτο παιδί ή η πρώτη ομάδα ξεκινά παίζοντας αργά τρεις διαφορετικούς ήχους. Το άλλο παιδί ή η άλλη ομάδα πρέπει να απαντήσει παίζοντας ακριβώς τους ίδιους ήχους – στα αντίστοιχα δηλαδή όργανα. Το παιχνίδι μπορεί να γίνει εξαιρετικά δύσκολο, αν αυξήσουμε πολύ τον αριθμό των ήχων του μοντέλου ή αν επιταχύνουμε ιδιαίτερα το ρυθμό της «εκφώνησης» και απάντησης.

Παραλλαγή

Αντί για διαφορετικούς ήχους, μπορούμε να παίζουμε διαφορετικά ρυθμικά σχήματα.

Ηχητικό παράδειγμα 6

3α. Μουσική τυφλόμυγα

Αναγνώριση της κατεύθυνσης μιας πηγής ήχου

Τα παιδιά με τα όργανά τους σχηματίζουν έναν κλειστό κύκλο. Στη μέση του κύκλου μπαίνει ένα παιδί με δεμένα τα μάτια μ' ένα μαντίλι. Ακούγεται ένας ήχος και το παιδί οφείλει να κατευθυνθεί προς τον ήχο που άκουσε. Υπάρχουν δύο παραλλαγές:

- α) Να παιχθεί μόνο ένας ήχος από κάποιο παιδί που θα υποδείξει ο δάσκαλος. Τότε το παιδί-τυφλόμυγα θα κατευθυνθεί προς το παιδί που έπαιζε, μέχρι να τ' αγγίξει.
- β) Πιο δύσκολο: παίζουν όλα τα όργανα μαζί χορεύοντας σε κύκλο και ξαφνικά ο δάσκαλος κάνει νόημα στα παιδιά να σταματήσουν, ενώ έχει συμφωνηθεί ότι το παιδί-τυφλόμυγα θα πρέπει να ανακαλύψει πού είναι ένα συγκεκριμένο όργανο, π.χ. το τρίγωνο.

3β. Το μουσικό ρολόι

Συνδυασμός αναγνώρισης ήχων και αντίληψης του ακριβούς αριθμού επανάληψης ενός ήχου

Μοιάζει με το παιδικό παιχνίδι «το ρολόι». Ο δάσκαλος έχει 4-5 διαφορε-

τικά όργανα που αντιστοιχούν σε 4-5 παιδιά. Κάθε παιδί, όταν ακούσει το όργανο που έχει συμφωνηθεί ότι είναι “δικό του”, έχει δικαίωμα να προχωρήσει τόσα βήματα όσα ο αριθμός των κτύπων που έπαιξε ο δάσκαλος πάνω σ’ αυτό το όργανο. Εννοείται βέβαια ότι η θέση του δασκάλου πρέπει να είναι τέτοια που να μην τον βλέπουν τα παιδιά. Το δάσκαλο μπορεί να αντικαταστήσει ένα οποιοδήποτε παιδί.

3γ. Αναγνώριση φωνών

(φωνές)

**Έννοια του ηχοχρώματος σε συνδυασμό
με την έννοια του τονικού ύψους**

Ένα παιδί, που δε βλέπει τους συμμαθητές του, οφείλει να διακρίνει ποιο παιδί μίλησε. Υπάρχουν πολλές παραλλαγές: Ο δάσκαλος κάνει νόημα σ’ ένα παιδί κι αυτό λέει μια ολόκληρη φράση. Ή λέει μόνο μια λέξη. Το παιχνίδι δυσκολεύει αν, αντί για μια λέξη, πει μόνο μια συλλαβή. Μπορεί ακόμη να τραγουδήσει αντί να μιλήσει –η χροιά του ήχου συχνά αλλάζει όταν τραγουδάμε– και το παιδί που πρέπει να βρει ποιος τραγούδησε μπορεί πιο εύκολα να μπερδευτεί. Τέλος, η πιο δύσκολη παραλλαγή του παιχνιδιού είναι να μιλούν όλοι μαζί, διαβάζοντας ο καθένας ένα διαφορετικό απόσπασμα από το «αναγνωστικό» του, και το παιδί να πρέπει να ξεχωρίσει κάτι συγκεκριμένο που είτε κάποιος από τους συμμαθητές του.

Β' ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

ρυθμός - διάρκεια - tempo

- 4. Ισόχρονα χτυπήματα**
(κρουστά)
Έννοια της ρυθμικής αγωγής
Έννοια του accel-ral

Ο δάσκαλος παίζει ισόχρονα χτυπήματα με το χέρι και τα παιδιά, το καθένα στο όργανό του ή με παλαμάκια, τον ακολουθούν.

Παραλλαγές

- α) Τα παιδιά σχηματίζουν έναν κλειστό κύκλο. Κάθε παιδί έχει ένα όργανο. Ο δάσκαλος παίζει ισόχρονα χτυπήματα με το χέρι και τα παιδιά τον ακολουθούν, το ένα μετά το άλλο.
- β) Στις δύο προηγούμενες εκδοχές ο δάσκαλος επιταχύνει και επιβραδύνει το ρυθμό.
- γ) Αντί να παίζουν συνεχώς, τα παιδιά οφείλουν να παίζουν μερικά χτυπήματα: π.χ. 3 και να μετρήσουν μέσα τους χωρίς να παίζουν π.χ. 2. Έτσι προκύπτουν απλά ρυθμικά σχήματα.

- 5. Ρυθμικά σχήματα πάνω σε λέξεις ή πάνω σε μικρές φράσεις**
(κρουστά - φωνές)
Έννοια του ρυθμικού κνττάρου
Έννοια της ρυθμικής αντίστιξης

Ας πάρουμε για παράδειγμα τη φράση «πήγα να παίξω μπάλα». Αν πούμε ισόχρονα όλες τις συλλαβές και τονίσουμε τις συλλαβές πή, παί, μπά, θα προκύψει ένας ρυθμός 7/8, κάτι σαν το γνωστό μας καλαματιανό:

πάμε να φάμε φρούτα

| - - | - | -

Τα παιδιά μπορούν να επαναλαμβάνουν τη φράση αυτή με το ρυθμό τους και να χτυπούν συγχρόνως το όργανό τους πάνω στις συλλαβές που τονίζουμε. Μπορούμε τώρα να σκεφθούμε πολλές παραλλαγές: Π.χ. μοιράζουμε τα παιδιά σε ομάδες, μια ομάδα λέει όλη τη φράση, μια άλλη λέει μόνο τη λέξη πάμε (κάθε φορά στη θέση της) και μια τρίτη ομάδα λέει μόνο τη λέξη φρούτα (πάντα στη θέση της).

Ύστερα μπορούμε να παίξουμε με τις παύσεις: τότε σταματούν οι μεν, πό-
τε οι δε, τότε όλοι μαζί. Μπορεί επίσης μια ομάδα να διατηρεί συνεχώς το βα-
σικό ρυθμό, ενώ μια άλλη (ή περισσότερες) αυτοσχεδιάζει ελεύθερα. Ακόμη
πιο ενδιαφέρον γίνεται το παιχνίδι όταν πάνω στο βασικό ρυθμικό μοτίβο, που
επαναλαμβάνει μια ομάδα, προστεθεί ένα διαφορετικό ρυθμικό μοτίβο, με
διαφορετικούς τονισμούς: π.χ. «τι γλυκά που ήτανε», με τονισμό στο ι το α και
το η:

τι γλυκά που ήτανε

| - | - | - -

οπότε προκύπτει μια δίφωνη ρυθμική αντίστιξη.

6. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός πάνω σε μια μουσική

(κρουστά - κασετόφωνο)

Έννοια του αυτοσχεδιασμού

Έννοια της σχέσης solo-tutti

Από το κασετόφωνο ακούμε ένα μουσικό κομμάτι με έντονο και σαφή ρυθ-
μό. Η πιο απλουστεμένη μορφή του παιχνιδιού μας είναι να αυτοσχεδιάσουμε
ελεύθερα, μέσα στο ρυθμό του κομματιού. Ύστερα μπορεί να βρεθεί ότι ένα
συγκεκριμένο ρυθμικό σχήμα ταιριάζει ιδιαίτερα με τη μουσική και όλοι μαζί
να παίζουμε το ίδιο σχήμα. Τώρα το παιχνίδι μπορεί να γίνει ακόμη πιο εν-
διαφέρον αν το σχήμα αυτό θεωρηθεί «θέμα» και εναλλάσσεται με ελεύθερο
αυτοσχεδιασμό. Π.χ. όταν ο δάσκαλος σηκώνει το χέρι, όλοι θα πρέπει να ξα-
ναγυρίσουν στο “θέμα”· όταν κατεβάσει το χέρι, όλοι αυτοσχεδιάζουν. Ακόμη
πιο ενδιαφέρον έχει όταν ένα παιδί, με περισσότερα όργανα μπροστά του, θε-
ωρηθεί σολίστ, οπότε μπορούμε να έχουμε ενδιαφέρουσες εναλλαγές του τύ-
που: {όλοι – θέμα ... ένας – αυτοσχεδιασμός} ή {ένας – θέμα ... όλοι – αυτο-
σχεδιασμός}

Βέβαια όταν παίζει ο «σολίστ» τα άλλα παιδιά πρέπει να παίζουν πολύ σι-
γά ή και να σταματούν τελείως. Εναπόκειται στο δάσκαλο να οργανώσει το
παιχνίδι, λειτουργώντας λίγο σαν μαέστρος.

7. Ρυθμικός καθρέφτης

(κρουστά)

Έννοια της ρυθμικής μίμησης

Διαλέγουμε ένα απλό μέτρο κι ένα μέτριο tempo για να οργανώσουμε μια
«συζήτηση» ανάμεσα στο δάσκαλο και σε ένα παιδί. Ο δάσκαλος και το παιδί

έχουν μπροστά τους όμοια όργανα. Ο δάσκαλος προτείνει ένα ρυθμικό σχήμα και το παιδί πρέπει να το επαναλάβει ακριβώς.

Ο δάσκαλος δηλαδή αλλάζει ρυθμικό σχήμα σε κάθε δικό του μέτρο, ενώ ο μαθητής στο δικό του μέτρο προσπαθεί να επαναλάβει με ακρίβεια αυτό που άκουσε.

Ηχητικό παράδειγμα 8

Εννοείται ότι ο δάσκαλος μπορεί ν' αντικατασταθεί από ένα άλλο παιδί. Επίσης στο παιχνίδι μπορούν να εισαχθούν χρωματισμοί, f και p, π.χ. δάσκαλος f, απάντηση p, ή και αντίστροφα.

7α. Ρυθμική συζήτηση

(κρουστά)

Έννοια της ερώτησης-απάντησης

Όπως ακριβώς στο παιχνίδι 6, ο δάσκαλος κι ο μαθητής παίζουν εναλλάξ από ένα μέτρο, με τη διαφορά ότι ο μαθητής δεν προσπαθεί να επαναλάβει το ρυθμικό σχήμα που άκουσε. Αντίθετα κι οι δυο προσπαθούν να ποικίλλουν όσο πιο πολύ γίνεται τη «συζήτησή» τους. Οι χρωματισμοί (f, p) μπορούν επίσης να αυξήσουν το ενδιαφέρον του παιχνιδιού. Και πάλι ο δάσκαλος μπορεί να δώσει τη θέση του σ' ένα άλλο παιδί.

8. Διαγωνισμός αναπνοής

(φωνές)

Έννοια της διάρκειας ενός ήχου

Δύο-τρία παιδιά καλούνται να τραγουδήσουν μια οποιαδήποτε νότα, στη μεσαία περιοχή της φωνής τους, και να την κρατήσουν όσο πιο πολύ μπορούν (με μια αναπνοή, βέβαια). Τα παιδιά αρχίζουν συγχρόνως μ' ένα νεύμα του δασκάλου. Κερδίζει το παιδί που θα τραγουδήσει την πιο μακριά, σε διάρκεια, νότα.

9α. Χορωδία με τυχαίες συγχορδίες

(φωνές)

Έννοια του τονικού ύψους

Έννοια της διάρκειας ενός ήχου

Έννοια των χρωματισμών

Ο δάσκαλος κάνει νεύματα με το δεξί του χέρι. Σε κάθε νεύμα τα παιδιά

τραγουδάνε μια τυχαία νότα –κάθε παιδί τη δική του νότα– πάνω σ’ ένα οποιοδήποτε φωνήεν, ας πούμε το α. Σημασία έχει σε κάθε νεύμα το κάθε παιδί ν’ αλλάζει τη νότα του, τραγουδώντας μια άλλη νότα υψηλότερη ή χαμηλότερη. Πρέπει επίσης κάθε νότα να κρατιέται μέχρι το επόμενο νεύμα. Έτσι θα προκύψει μια σειρά από συγχορδίες, λιγότερο ή περισσότερο πολύπλοκες και διαφορετικής διάρκειας, στο βαθμό που τα νεύματα του δασκάλου δεν είναι ισόχρονα. Τώρα ο δάσκαλος μπορεί, με τη βοήθεια του αριστερού του χεριού, να ποικίλλει περισσότερο το παιχνίδι, υποδεικνύοντας σαν μαέστρος άλλοτε το δυνατά και άλλοτε σιγά ή άλλοτε πιο γρήγορα και άλλοτε πιο αργά. Γενικά, όταν κρατάμε ψηλά το αριστερό χέρι, σημαίνει δυνατά, κι όταν κρατάμε χαμηλά το αριστερό χέρι, σημαίνει σιγά.

9β. Σύγκριση διαρκειών

(φωνές)

Έννοια της διάρκειας σε συσχετισμό με το οριζόντιο μήκος

Όπως στο παιχνίδι 9α, ο δάσκαλος δημιουργεί δύο-τρεις διαφορετικές συγχορδίες με τις φωνές των παιδιών. Ας πούμε ότι η πρώτη συγχορδία διαρκεί 4” (μπορούμε να μετρήσουμε μ’ ένα χρονόμετρο), η δεύτερη 2” και η τρίτη 5”. Ένα παιδί, που δε συμμετέχει στη «χορωδία», οφείλει να βρει ποια συγχορδία διήρκεσε περισσότερο, ποια λιγότερο κ.λπ. Το παιχνίδι γίνεται βέβαια πιο δύσκολο αν προτείνουμε στο παιδί πάνω από τρεις συγχορδίες και του ζητήσουμε να τις κατατάξει κατά σειρά διάρκειας. Σ’ αυτή την περίπτωση το παιδί μπορεί να βοηθηθεί αν τραβά μια οριζόντια γραμμή στον πίνακα όσο διαρκεί μια συγχορδία. Έτσι στο τέλος θα έχει να συγκρίνει πολλές οριζόντιες γραμμές διαφορετικού μήκους.

Γ' ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

ένταση του ήχου

10. Το μαντίλι

(κρουστά)

Έννοια της παύσης

Ο δάσκαλος έχει ένα μαντίλι που το πετά ψηλά. Όσο το μαντίλι βρίσκεται στον αέρα τα παιδιά οφείλουν να φωνάζουν. Όταν όμως ο δάσκαλος το πιάσει, αμέσως τα παιδιά πρέπει να σταματήσουν κάθε ήχο. Ξαναρχίζουν να φωνάζουν όταν το μαντίλι ξαναβρεθεί στον αέρα. Όταν ο δάσκαλος θέλει να ασκήσει ιδιαίτερα την προσοχή των παιδιών, μπορεί να κάνει παραπειστικές κινήσεις, π.χ. να κάνει πως πετάει το μαντίλι χωρίς να τ' αφήσει να φύγει, ή να κάνει ότι πάει να τ' αρπάξει στον αέρα και να μην το πιάνει.

Παραλλαγή:

Μπορούμε να συνδυάσουμε το ύψος του μαντιλιού με την ένταση ή το τονικό ύψος.

11. Ο διευθυντής της ορχήστρας

(κρουστά)

Έννοια της διεύθυνσης, του μαέστρου

Έννοια των χρωματισμών

α) Θέλουμε να πετύχουμε να παίξουν όλα τα παιδιά μαζί έναν ξερό ήχο. Αυτό απαιτεί μία κίνηση μαέστρου. Συνήθως ένας μαέστρος, για να πετύχει κάτι τέτοιο, κάνει μια διπλή κίνηση: ανεβάζει αργά το χέρι και αμέσως το κατεβάζει απότομα. Η πρώτη κίνηση (που αναλογεί στην εισπνοή) προετοιμάζει τους μουσικούς, ενώ το σημείο πτώσης του χεριού (που αναλογεί στην εκπνοή) συμπίπτει με τον ήχο. Πάντως, ακόμη και για τους επαγγελματίες μαέστρους, ένας σύντομος ήχος απ' όλη την ορχήστρα μαζί δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί. Τα παιδιά διασκεδάζουν πολύ μ' αυτό το παιχνίδι, ιδίως όταν αναθέσουμε σε κάποιον να κάνει το μαέστρο.

β) Όταν τα παιδιά συνηθίσουν να παίζουν μ' αυτό τον τρόπο, τότε εισάγουμε και τις έννοιες f και p. Όταν ο μαέστρος έχει ανεβασμένο το αριστερό του χέρι, τότε τα παιδιά θα παίξουν δυνατά, όταν ο μαέστρος έχει κατεβασμένο το αριστερό, τα παιδιά θα παίζουν σιγά. Το πότε θα παίξουν ακριβώς, όπως

είπαμε, εξαρτάται από το δεξί χέρι του μαέστρου.

Εκτός από τα παιχνίδια που αναφέρονται ειδικά στην Γ' Κατηγορία, όλα τα παιχνίδια της Β' Κατηγορίας και πολλά της Α' μπορούν και πρέπει να συνδυαστούν με τις έννοιες της έντασης και των χρωματισμών.

12. Ο περίπατος (κρουστά)

α) Υπό τη διεύθυνση ενός «μαέστρου» όλη η τάξη παίζει ένα «κομμάτι» με ήχους tremolo. Ένα παιδί, που δε συμμετέχει στην ορχήστρα, περπατά γύρω γύρω, σα να πηγαίνει βόλτα. Το βάδισμά του γίνεται τόσο πιο γρήγορο όσο πιο δυνατά παίζει η ορχήστρα. Κάθε φορά που η ορχήστρα σταματά να παίζει και κάνει παύση, το παιδί οφείλει να ακινητοποιηθεί εντελώς.

β) Το ίδιο παιχνίδι μπορεί να γίνει με δυο, τρία ή και περισσότερα παιδιά που θα περπατούν, ενώ σε κάθε παιδί θα αντιστοιχεί ένα όργανο (ή μια ομάδα οργάνων) που θα καθοδηγεί το βάδισμά του. Φυσικά κάθε όργανο (ή κάθε ομάδα) παίζει ανεξάρτητα, αλλά συγχρόνως με τα άλλα. Πρέπει δηλαδή κάθε παιδί που βαδίζει να ξεχωρίσει το δικό του «μουσικό κομμάτι» και σ' αυτό να προσαρμόσει το βάδισμά του, αγνοώντας τις άλλες μουσικές και τους άλλους περιπατητές.

13. Ο κρυμμένος θησαυρός (κρουστά)

Ένα παιδί βγαίνει έξω από την τάξη για να μη δει πού θα κρύψουν οι συμμαθητές του ένα «θησαυρό» –μπορεί να είναι μιά σοκολάτα ή ένα δαχτυλίδι... Αν δεν υπάρχουν κρυψώνες, τότε η μισή τάξη θα κάνει τα αγάλματα, σκορπισμένα μέσα στην αίθουσα, και ο «θησαυρός» θα βρίσκεται σε κάποιο παιδί-άγαλμα. Όταν ο «εξερευνητής» ξαναμπει στην τάξη, τα υπόλοιπα παιδιά θα παίζουν με τα όργανά τους ήχους tremolo με σκοπό να βοηθήσουν τον «εξερευνητή» να ανακαλύψει το θησαυρό. Όταν τα παιδιά παίζουν piano, αυτό θα σημαίνει ότι ο εξερευνητής απομακρύνεται από το «θησαυρό»· όταν παίζουν forte, θα σημαίνει ότι πλησιάζει (ή κι αντίστροφα, αν θέλουμε). Το παιχνίδι γίνεται πολύ πιο ενδιαφέρον αν τρία ή περισσότερα παιδιά ψάχνουν συγχρόνως, ενώ αντίστοιχες ομάδες οργάνων τα κατευθύνουν.

Δ΄ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

τονικό ύψος - μελωδία

14. Η χορωδία

(φωνές)

Έννοια του τονικού ύψους

Ο δάσκαλος δίνει μία νότα, την οποία τραγουδά όλη η τάξη, και τη σηματοδοτεί με το χέρι κρατημένο σε κάποιο μεσαίο επίπεδο. Στη συνέχεια, ανεβάζοντας λίγο το χέρι, δίνει μια νότα λίγο πιο ψηλή και τα παιδιά οφείλουν να τον ακολουθήσουν. Συνεχίζει και με μια νότα ακόμα πιο ψηλή ή πιο χαμηλή, διευθύνοντας έτσι ένα φανταστικό απλό κομμάτι. Σημαντικό είναι να προσέχουμε αν όλα τα παιδιά ακολουθούν τα ύψη. Η άσκηση αυτή είναι πολύ καλή για την καλλιέργεια της φωνής και της ακοής.

Παραλλαγή:

Αν θέλουμε να κάνουμε το παιχνίδι πιο σύνθετο, μπορούμε να χωρίσουμε την τάξη σε δύο ομάδες και να δίνουμε και με τα δύο χέρια διαφορετικά ύψη.

15. Η σειρήνα

(φωνές)

Έννοια του glissando

Από μια συγκεκριμένη νότα, που τραγουδάμε όλοι μαζί πάνω σ' ένα φωνήεν, έστω ου, γλιστράμε ομαλά προς μια υψηλότερη νότα – και αντίστροφα. Υπάρχουν βέβαια πολλές παραλλαγές: π.χ. και οι δυο νότες είναι συγκεκριμένες και τις συνδέουμε με γλίστρημα ανεβοκατεβαίνοντας. Ή, η πρώτη μόνο νότα είναι συγκεκριμένη και η κατάληξη του γλίστρηματος αόριστη, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε φωνής. Άλλωστε, μπορούμε να παίξουμε και με την ταχύτητα, από το πολύ αργό και ανεπαίσθητο γλίστρημα έως το πολύ απότομο. Μπορούμε για παράδειγμα να ξεκινήσουμε από μια κοινή νότα και στη συνέχεια κάθε παιδί να έχει διαφορετική ταχύτητα γλίστρηματος, προς τα πάνω ή προς τα κάτω («βεντάλια»).

Μπορούμε επίσης να φανταστούμε μια μελωδία από 4-5 ή και περισσότερες συγκεκριμένες νότες, που όλες να συνδέονται μεταξύ τους με γλίστρημα. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις πρέπει κάποιος να διευθύνει.

16. Το συνεχές ίσον (φωνές)

Χωρίζουμε την τάξη σε δύο ομάδες. Δίνουμε μια νότα για ίσον (στη χαμηλή περιοχή) και η πρώτη ομάδα αρχίζει να την τραγουδά σιγανά. Πριν εξαντληθεί η αναπνοή της πρώτης ομάδας, δίνουμε το σύνθημα να ξεκινήσει το ίσον η δεύτερη ομάδα και μ' ένα νεύμα σταματάμε την πρώτη. Με τον ίδιο τρόπο θα περάσουμε το ίσον από τη δεύτερη ομάδα στην πρώτη κ.ο.κ., χωρίς ποτέ να υπάρξει διακοπή.

17. Μελωδικό ντόμινο (φωνές)

Τα παιδιά κάθονται σε κλειστό κύκλο. Ένα παιδί ξεκινά το παιχνίδι τραγουδώντας αργά δύο διαφορετικές νότες, πάνω στη συλλαβή λα. Το διπλανό του παιδί πρέπει να πιάσει σωστά τη δεύτερη νότα, να την τραγουδήσει και να προσθέσει άλλη μια νότα (διαφορετική), που θα την πάρει ο επόμενος κ.ο.κ. Κάθε παιδί δηλαδή τραγουδά δύο νότες, από τις οποίες η πρώτη είναι ίδια με τη δεύτερη του προηγούμενου παιδιού.

Παραλλαγή:

Το παιχνίδι γίνεται πολύ πιο δύσκολο αλλά και πιο ενδιαφέρον αν κάθε παιδί πρέπει να τραγουδά όλες τις νότες που έχουν ήδη τραγουδηθεί συν μια καινούρια.

18. Αναγνώριση μοτίβων ή θεμάτων μέσα σ' ένα μουσικό έργο (κασετόφωνο)

Έννοια του μοτίβου

Έννοια του θέματος

Έννοια της θεματικής δομής

Διαλέγουμε ένα μουσικό κομμάτι που να έχει χαρακτηριστικά μοτίβα και θέματα. Εντοπίζουμε ένα θέμα ή ένα μοτίβο που μας ενδιαφέρει να παρακολουθήσουμε και ζητάμε απ' τα παιδιά να σηκώνουν το χέρι κάθε φορά που ακούγεται. Ύστερα, από το ίδιο κομμάτι, επιλέγουμε ένα άλλο θέμα ή μοτίβο και το παρακολουθούμε με τον ίδιο τρόπο. Το παιχνίδι αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν χωρίσουμε την τάξη σε δύο ομάδες και ζητήσουμε από την πρώτη ομάδα να αντιδρά κάθε φορά που ακούγεται το πρώτο θέμα, και από τη

δεύτερη ομάδα κάθε φορά που ακούγεται το δεύτερο θέμα – αυτό βέβαια όταν γίνεται ταυτόχρονη ακρόαση του κομματιού. Αν θέλουμε, σηκώνουμε ένα μαθητή στον πίνακα, για να σημειώνει με μια γραμμή πότε αντιδρά η μία ομάδα και πότε η άλλη. Έτσι θα έχουμε και μια οπτική αίσθηση της θεματικής δομής του κομματιού.

Δράση 3η
"ΤΡΑΓΟΥΔΙ"

Περιγραφή	Εκμάθηση απλών τραγουδιών που έχουν αντληθεί από την παραδοσιακή και έντεχνη μουσική.
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Καλλιέργεια της φωνής και της ακρόασης • Ομαδική εκτέλεση • Γνωριμία και επαφή με τα ελληνικά τραγούδια και ρυθμούς • Συνδυασμός με κίνηση και απλό χορό
Εισαγωγή	<p>Το τραγούδι είναι ένα από τα σημαντικά μέσα μουσικής έκφρασης και μουσικοεκπαιδευτικού υλικού, γιατί:</p> <ul style="list-style-type: none"> • συχνά περιλαμβάνει κάποιο κείμενο που εντείνει το συναισθηματικό περιεχόμενο αλλά και συγκεκριμενοποιεί προγραμματικά το μουσικό έργο • η συνήθως στροφική δομή προσφέρει δυνατότητα παραλλαγμένης επανάληψης που διευκολύνει τη διαδικασία της μάθησης • μπορεί να λειτουργήσει τόσο σολιστικά όσο και ομαδικά • δεν απαιτεί υποχρεωτικά ιδιαίτερο εξοπλισμό και τέλος • βοηθά στην καλλιέργεια του αυτιού και της φωνής, πράγμα που αποβαίνει μακροπρόθεσμα εξαιρετικά χρήσιμο στη συμμετοχή στις τοπικές κοινωνικές εκδηλώσεις (γιορτές, πανηγύρια κ.ο.κ.) <p>Στη συγκεκριμένη πρόταση έχει γίνει προσπάθεια το υλικό να αντληθεί κυρίως από την παράδοση, γιατί:</p> <ul style="list-style-type: none"> • υπάρχει έτσι μια έμμεση επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την ελληνική παράδοση • εμπλουτίζεται το υπάρχον ρεπερτόριο παιδικών τραγουδιών με τραγούδια που έχουν καταξιωθεί μέσα στο χρόνο • δεδομένου ότι αρκετά παραδοσιακά τραγούδια λόγω της απλότητάς τους, μπορούν να τραγουδηθούν και από μικρούς και από μεγάλους, τα παιδιά γίνονται μέτοχοι της κοινωνίας ήδη από τη μικρή τους ηλικία • η παραδοσιακή μουσική εμπεριέχει έναν ιδιαίτερα εκφραστικό τρόπο απόδοσης της μουσικής, που ευτυχώς έχει επιβιώσει έως τις μέρες μας και που εμπειρικά τα παιδιά μπορούν να μιμηθούν • τα παραδοσιακά τραγούδια είναι συνυφασμένα συχνά με χορευτικούς ρυθμούς, που τα παιδιά μπορούν να μάθουν και να χορεύουν <p>Είναι σημαντικό τα παιδιά να αποκτήσουν σταδιακά σωστή φωνή. Ο δάσκαλος μπορεί αρχικά να χρησιμοποιήσει μουσικά παιχνίδια της προηγούμε-</p>
Μεθοδολογία	

νης δράσης για να μάθει στα παιδιά να τραγουδούν τον ίδιο φθόγγο, ή να ανεβαίνουν και να κατεβαίνουν βηματικά. Με τα ρυθμικά παιχνίδια τα παιδιά μπορούν να συνηθίσουν να ακολουθούν ρυθμικά μια φράση. Σ' αυτές τις διαδικασίες ο δάσκαλος θα πρέπει να εντοπίσει ποια παιδιά αντιμετωπίζουν πρόβλημα και να τα βοηθήσει. Αυτή η προεργασία αποτελεί χρήσιμο βοήθημα για να μπορέσουν τα παιδιά να ανταποκριθούν στα τραγούδια.

Όσον αφορά την εκμάθηση του τραγουδιού, σκόπιμο είναι τα παιδιά να έχουν γραμμένα τα λόγια για να διευκολύνονται και στην ανάγνωση, καθώς και να έχει προηγηθεί μια εισαγωγή στο περιεχόμενο του τραγουδιού. Αν το τραγούδι έχει συγκεκριμένο ρυθμό, τα παιδιά μπορούν, πριν ακόμη μάθουν τη μελωδία, να μάθουν να ακολουθούν με τα χέρια τους, με κτυπήματα ή με μικρά οργανάκια το ρυθμό. Όσον αφορά τη μελωδία, τα παιδιά μπορούν να μάθουν να τραγουδούν καλά μία στροφή μόνο και στη συνέχεια όλο το τραγούδι. Και εδώ ο δάσκαλος θα πρέπει να εντοπίζει τα παιδιά που έχουν πρόβλημα και να τα βοηθά για να μπορέσουν να τραγουδήσουν το τραγούδι και μόνα τους.

Στη διαδικασία εκμάθησης του τραγουδιού μπορεί να βοηθήσει και το κασετόφωνο, με ηχογραφημένο όλο το τραγούδι ή μόνο με το ρυθμό του ή τη συνοδεία του.

Σημαντικό είναι να μάθουν τα παιδιά όχι μόνο να τραγουδούν, αλλά και να «εκφράζουν» και να στολίζουν το τραγούδι. Για την έκφραση δεν υπάρχει κάποιος κανόνας, γιατί αυτή ποικίλλει σε κάθε τραγούδι αλλά και σε κάθε τεχνοτροπία. Τα στολίσματα του τραγουδιού είναι μικρά ποικίλα ή γλιστρήματα της φωνής, που συχνά δεν καταγράφονται στην παρτιτούρα αλλά αποτελούν τμήμα της προφορικής εκτελεστικής πρακτικής. Εδώ χρήσιμη είναι η ακρόαση μιας ηχογραφημένης εκτέλεσης.

Παρακάτω ακολουθεί ένας κατάλογος με παραδοσιακά τραγούδια που μπορούν να τραγουδηθούν από παιδιά. Ο δάσκαλος βέβαια, ανάλογα με την περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο, μπορεί να επιλέξει και άλλα ντόπια τραγούδια, πολλά από τα οποία θα έχουν ακούσει ούτως ή άλλως τα παιδιά.

Η ανακάλυψη παλιών ή «ξεχασμένων» ντόπιων τραγουδιών με τη βοήθεια των γειτονόφωνων, αποτελεί μια ενδιαφέρουσα άσκηση για την τάξη. Το προϊόν αυτής της άσκησης μάλιστα μπορεί να αποβεί χρήσιμο και για άλλα σχολεία.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Στην παραδοσιακή μουσική υπάρχουν ελάχιστα τραγούδια αποκλειστικά για παιδιά. Πολλά τραγούδια όμως βασίζονται σε απλές μελωδίες και έτσι μπορούν να τραγουδηθούν εύκολα από όλες τις ηλικίες. Ο παρακάτω κατάλογος είναι μια σταχυολόγηση (αλφαβητικά) απλών τραγουδιών από όλη την Ελλάδα. Αυτά που σημειώνονται με αστερίσκο περιλαμβάνονται στο υλικό, μεταγραμμένα σε παρτιτούρα και εκτελεσμένα σε cd.

Τίτλος

Άι-Γιώργης
Άιντε μωρ' μηλιά
Αμυγδαλοσακίσματα
Άνοιξαν τα δέντρα ούλα
Από τ' άρφα θε ν' αρχίσω*
Από τα γλυκά σου μάτια*
Αποκρηανός Σκοπός
Απόψε την κιθάρα μου
Αρμενάκι
Άστραψεν η ανατολή*
Ατρανζινός καθρέφτης
Άχι Βάχι
Βασιλικός μυρίζει εδώ
Βίρα βίρα, γεια σας
Βλέπω καράβια κι έρχονται
Γερακίνα
Για μια βραδιά
Γιάννη μου, το μαντίλι σου
Δεν μπορώ, μανούλα μ'
Έβρεξε και ψιχάλισε *
Εις την πόλι Βηθανία
Είχα μια κότα λαθουρή
Έλα, έλα, έλα του
Ένα είν' τ' αηδονάκι*
Ένα καράβι από τη Χιο
Ένα πουλάκι αγαπώ
Ένας άγουρος
Έφικε με το μαντίλι μου
Θαλασσάκι

Περιοχή

Τσιρίγιο
Θεσσαλία
Κέα
Μακεδονία
Επτάνησα
Νάξος
Αμοργός
Επτάνησα
Κυκλάδες
Σμύρνη
Αν. Ρωμυλία
Θάσος
Πελοπόννησος
Μυτιλήνη
Σκιάθος
-
Ήπειρος
Ήπειρος
Ήπειρος
Κρήτη
Καπαδοκία
-
Ικαρία
Ήπειρος
Νησιώτικο
Νησιώτικο
Πελοπόννησος
Καστελόριζο
Νησιώτικο

Θέλω ν' ανέβω στα ψηλά
Κάλαντα Δωδεκανήσου
Κάλαντα Επτανησιακά
Κάλαντα Θράκης
Κάλαντα Ικαρίας
Κάλαντα Κρήτης
Κάλαντα Μωρηά
Κάλαντα Πόντου
Κάλαντα Σάμου
Καλόγηρος δουλειά δεν έχει
Κάτου στα Τσακωνικά
Κάτω στο γιαλό
Κι απέ πάνω στη βλαχιά
Κοντούλα λειμονιά*
Κούπα κούπα μπιρμπιλένια
Λαγκάδι ξηρολάγκαδο λαγκάδι
Λεν ήρθι Μάης κι η άνοιξη
Λουσσαιανό κι εννηαχωριανό συρτό
Μάζου τα περιστέρια σου
Μανουσάκια*
Μαράθηκαν τα δέντρα
Μαριώ μου, ποιος σε φίλησε
Μάτια σαν και τα δικά σου
Μες του Αιγαίου
Μέσα σ' ωραίο περιβολάκι μπαίνω
Μέσα σε τούτο το χωριό
Μήλο μου κόκκινο*
Μια κόρη διάζεται πανί
Μια πέρδικα κανχήθηκε
Μπρατσέρα
Ξεκινά μια ψαροπούλα
Ο Γεροσόλυμος
Ο Γιάννος και η Βαγγελιώ
Ο Μενούσης
Όλοι τον ήλιο τον τηρούν
Παναγιωτίτσα λυγερή
Παντρεύουνε τον άβουρα*
Πάνω σε ψηλή ραχούλα
Πάνω στην κούνια κάτσανε
Πέντε Μπουντικοί*

Μυτιλήνη
Δωδεκάνησα
Επτάνησα
Θράκη
Ικαρία
Κρήτη
Πελοπόννησος
Πόντος
Σάμος
Δ. Θράκη
Πελοπόννησος
Νησιώτικο
Πόντος
Ήπειρος
Ήπειρος
Ρούμελη
Θράκη
Κρήτη
Θάσος
Ήπειρος
Πελοπόννησος
Πελοπόννησος
Νησιώτικο
Νησιώτικο
Αρχιπέλαγος
Δ. Μακεδονία
Αν. Μακεδονία
Πελοπόννησος
Προποντίδα
Λέρος
Νησιώτικο
Ήπειρος
Μακεδονία
Ήπειρος
Πελοπόννησος
-
Πελοπόννησος
-
Μυτιλήνη
Θράκη

Πού να 'βρω 'γω βασιλικό*
Πώς το τρίβουν το πιπέρι
Ρούμ τουρουρούμ
Σαν της Σουριάς το Κάστρο
Σε δυα βουνά 'ν' ανάμεσα
Σε καινούρια βάρκα μπήκα*
Στ' ορκίζομαι στο κύμα
Στάζουν τα κираμίδια
Σταμούλου
Στην Αγιά Παρασκευή
Στης πιροδάφνης τον ανθό
Συν γέφυρα
Τα Τοιμαντριανά κουρίτσια
Ταχιά ταχιά κι αρχιμηνιά
Ταχτιρί τού λέγανε
Της Γαλανής το φόρεμα
Τι έχεις, Φρόσω μ' κι όλο κλαις
Τι 'θελα και σ' αγαπούσα*
Το θαμάζομαι κι εγώ
Το Σπερβέρι*
Του γάμου
Τούτ' ήταν που μου λέγανε
Τούτες οι μέρες το 'χουνε
Τρεις λυγερές
Τσοπανάκος ήμουνα
Φέξε μου, φεγγαράκι μου
Χίλια καλωσορίσατε
Χρυσό δεντρί σού φέραμε
Ωραία Αιγιώτισσα
Ως και τα παραθύρια σου

Μ. Ασία
Σκιάθος
Δ. Θράκη
Καστελόριζο
Δ. Θράκη
Προποντίδα
Νησιώτικο
Θεσσαλία
Μακεδονία
Αν. Θράκη
Ήπειρος
Πόντος
Λήμνος
Δωδεκάνησα
Πελοπόννησος
Προποντίδα
-
Δ. Μακεδονία
Πελοπόννησος
Ρόδος
Επτάνησα
Πελοπόννησος
Νάξος
Αν. Ρωμυλία
Πελοπόννησος
Καππαδοκία
Κυκλάδες
Κυκλάδες
Πελοπόννησος
Σαμοθράκη

Περιεχόμενα cd

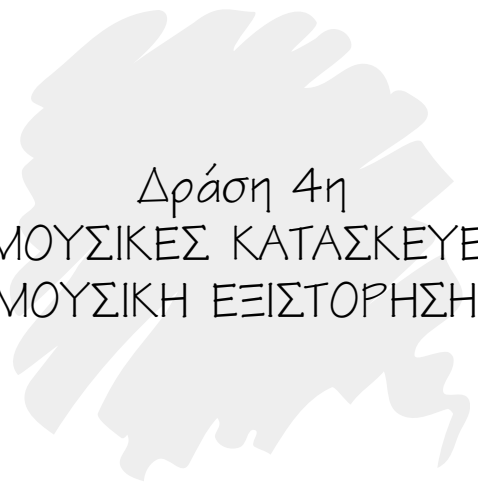
Από τ' άρφα θε ν' αρχίσω
Από τα γλυκά σου μάτια
Αστραφεν η ανατολή
Έβρεξε και ψιχάλισε
Ένα είν' τ' αηδονάκι
Κοντούλα λειμονιά
Μανουσάκια
Μήλο μου κόκκινο
Παντρεύουνε τον κάβουρα
Πέντε Μπουντικοί
Πού να 'βρω 'γω βασιλικό
Σε καινούρια βάρκα μπήκα
Τι 'θελα και σ' αγαπούσα
Το Σπερβέρι

επιπλέον έχουν προστεθεί και 4 απλά έντεχνα τραγούδια:

Αστέρι του Βοριά
Πέντε πέντε δέκα
Ξημερώνει (το σύννεφο έφερε βροχή)
Συννεφούλα

Επάνησα
Νάξος
Σμύρνη
Κρήτη
Ήπειρος
Ήπειρος
Ήπειρος
Αν. Μακεδονία
Πελοπόννησος
Θράκη
Μ. Ασία
Προποντίδα
Δ. Μακεδονία
Ρόδος

Μ. Χατζιδάκις
Μ. Θεοδωράκης
Μ. Χατζιδάκις
Δ. Σαββόπουλος

Δράση 4η
"ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ"

Περιγραφή	<p>Μουσική συνοδεία παραμυθιών. Κατασκευές μουσικών σχημάτων και δομών. Αυτοσχεδιασμός πάνω σε συγκεκριμένο υλικό.</p> <p>Μουσική έκφραση των καταστάσεων, ρητορικών σχημάτων και συναισθημάτων.</p>
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργική χρήση των ήχων • Εισαγωγή στην έννοια της δομής και της μουσικής κατασκευής • Συνδυασμός με τη δραματοποίηση και τη θεατρική έκφραση
Ενέργειες του δασκάλου	<ul style="list-style-type: none"> • Επιλογή του υλικού (παραμύθι, ιστορία, ποίημα, πίνακας ζωγραφικής) • Βοήθεια των μαθητών στην εξεύρεση και χρήση του υλικού • Εφαρμογή • Δραματοποίηση • Ενδεχόμενη προετοιμασία παράστασης
Σκεπτικό και μεθοδολογία	<p>Είναι αδύνατο να δοθούν ακριβείς κανόνες για τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να ερμηνεύσουμε μουσικά ή να συνοδεύσουμε ένα παραμύθι, ένα πεζό κείμενο ή ένα ποίημα. Υπάρχουν άπειροι τρόποι που εξαρτώνται από τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του καθενός.</p> <p>Θα δώσουμε μόνο ιδέες-κλειδιά, περιγράφοντας έναν τρόπο εργασίας.</p> <p>α) Ένας μαθητής –ή όλοι μαζί– φτιάχνει ένα παραμύθι. Εξετάζουμε πώς μπορούμε να το συνοδεύσουμε μουσικά, πάντα με τα μέσα που διαθέτουμε (κρουστά, μελωδικά ή ιδιόφωνα παιδικά όργανα, φωνές κ.λπ.). Μια πρώτη προσέγγιση, που συνήθως αυθόρμητα προτείνουν τα ίδια τα παιδιά, είναι η μίμηση των ηχητικών φαινομένων που αναφέρονται –ή υπονοούνται– μέσα στο ίδιο το παραμύθι, π.χ. το θρόισμα των φύλλων των δέντρων, ο αέρας, τα πουλιά, τα βήματα των ανθρώπων, ο θόρυβος της πόλης, τα αυτοκίνητα, τα διαστημόπλοια κ.λπ. Οι μαθητές βρίσκουν συνήθως εύκολα, αν όχι την ακριβή ρεαλιστική απόδοση –που στο κάτω-κάτω έχει και το μικρότερο ενδιαφέρον–, ηχητικές αναλογίες με χιούμορ και με αφαίρεση. Έτσι, πάνω στην αφήγηση του παραμυθιού στήνεται ένα ηχητικό υλικό, άλλοτε λιγότερο κι άλλοτε περισσότερο ενδιαφέρον. Όταν με την επανάληψη μαθευτεί η μουσική κατασκευή τόσο καλά ώστε να περιπτεύει η αφήγηση της ιστορίας, μπορούμε πια να παίξουμε το μικρό αυτό έργο «περιγραφικής μουσικής» χωρίς την αφήγηση.</p> <p>β) Στο ίδιο πάλι παραμύθι, ζητάμε από τους μαθητές να ξεχάσουν ό,τι έκαναν και να προσπαθήσουν τώρα να τονίσουν μουσικά τη στίξη του κειμένου και την έκφραση του διαβάσματος – τελείες, κόμματα, δυνατά, σιγά,</p>

υπογράμμιση μιας λέξης ή μιας φράσης, αλλαγή στο ρυθμό ανάγνωσης, παύσεις κ.λπ. Θα προκύψει μια άλλη «μουσική συνοδεία», πολύ πιο αφηρημένη από την προηγούμενη. Μπορεί επίσης να λειτουργεί και ανεξάρτητα από το κείμενο.

γ) Και πάλι στο ίδιο παραμύθι, ζητάμε από τους μαθητές να μην αποδώσουν ρεαλιστικά τους ήχους του παραμυθιού, ούτε να προσπαθήσουν να τονίσουν την αφήγηση. Αυτή τη φορά θέλουμε να προσπαθήσουν τα παιδιά να εκφράσουν μουσικά τα συναισθήματα και τις εναλλαγές των συναισθημάτων τους καθώς ακούν το παραμύθι – χαρά, λύπη, φόβο, αγωνία, ανυπομονησία, αγάλλιαση, θαυμασμό, οίκτο, μίσος κ.λπ. Αυτού του είδους η μουσική μεταφορά είναι η πιο δύσκολη, γιατί απαιτεί μεγάλη αφαίρεση και απομάκρυνση από την περιγραφή των γεγονότων. Ο δάσκαλος με την πείρα του μπορεί εδώ να βοηθήσει περισσότερο, πάντως η φαντασία των παιδιών κι η δημιουργικότητά τους συχνά οδηγούν σε απρόβλεπτες και ευαίσθητες μουσικές ιδέες. Η μουσική κατασκευή που θα προκύψει μ' αυτό τον τρόπο λειτουργεί κατά κανόνα καλύτερα χωρίς την αφήγηση.

δ) Μπορούμε, τώρα που γνωρίσαμε τρεις διαφορετικούς τρόπους «μουσικοποίησης» ενός κειμένου, να επιχειρήσουμε μαζί με τους μαθητές να συνδυάσουμε και τους τρεις αυτούς τρόπους πάνω σ' ένα άλλο κείμενο ή ποίημα. Μπορούμε μάλιστα, αν θέλουμε, να φτιάξουμε και μια μουσική εισαγωγή, πριν αρχίσει η αφήγηση ή η απαγγελία, καθώς επίσης κι ένα μουσικό φινάλε. Καλό πάντως είναι να έχουμε υπόψη μας ότι, την ώρα που συνοδεύουμε μια αφήγηση, μια ανάγνωση ή μια απαγγελία, όσο πιο λιτή είναι η συνοδεία τόσο πιο καλά αναδεικνύεται το κείμενο. Στην εισαγωγή, στο φινάλε, ή όταν καταργήσουμε το κείμενο κι αφήσουμε μόνο τη μουσική κατασκευή, τότε μπορούμε να εκφραστούμε πιο πληθωρικά.

Όλη αυτή η δουλειά πάνω σε κείμενα, που περιγράψαμε, μπορεί να γίνει και πάνω σε θεατρικά έργα που παίζουν τα ίδια τα παιδιά, οπότε οι ευκαιρίες και οι δυνατότητες για μουσική διευρύνονται ιδιαίτερα, με μουσικά «ιντερολούδια», ρυθμικές απαγγελίες, τραγούδια κ.λπ. Μπορεί επίσης ως έναυσμα να χρησιμοποιηθεί και ένας ζωγραφικός πίνακας, με βάση τον οποίο τα παιδιά θα μπορούσαν αυτοσχεδιαστικά να εκφράσουν την εντύπωση που τους δίνει.

Δυστυχώς καμιά περιγραφή δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη δημιουργική φαντασία και το ταλέντο.

Στο cd υπάρχει ηχητικά καταγραμμένη μια τέτοια δράση ως παράδειγμα για το δάσκαλο.

Δράση 5η
"ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΑΚΡΟΑΣΕΙΣ"

Περιγραφή	Ακροάσεις διαφόρων μουσικών έργων από διάφορους πολιτισμούς και τεχνοτροπίες.
Στόχος	Κατανόηση και προσέγγιση των έννοιών <ul style="list-style-type: none"> • του μουσικού έργου • της δομής • της έκφρασης και • της τεχνοτροπίας
Εισαγωγή	<p>Μία σημαντική παράμετρος της μουσικοεκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η διαμόρφωση καλών μελλοντικών αποδεκτών της τέχνης, δηλαδή εν προκειμένω καλών ακροατών. Η κοινωνία στις μέρες μας προσφέρει τεράστια πληροφόρηση όσον αφορά τη μουσική εκθέτοντας το σύγχρονο ακροατή σε δεκάδες διαφορετικά ρεύματα, τεχνοτροπίες και πολιτισμούς. Ο καλλιεργημένος ακροατής είναι σε θέση να τις διακρίνει και να αξιολογεί κάθε έργο σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια. Μπορεί επίσης να παρακολουθεί το έργο και το εννοιολογικό του περιεχόμενο, καθώς επίσης να βιώνει τις συναισθηματικές καταστάσεις που το έργο προσπαθεί να αποδώσει.</p> <p>Ο στόχος της δράσης αυτής είναι ακριβώς να εισαγάγει τα παιδιά σ' αυτές τις διαδικασίες.</p> <p>Για να είναι η διεργασία πιο σαφής και καθορισμένη, έχουν επιλεγεί συγκεκριμένες θεματολογίες, έτσι ώστε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τις διαφορές μουσικής γλώσσας που χρησιμοποιεί κάθε πολιτισμός ή δημιουργός για να εκφράσει το ίδιο θέμα.</p> <p>Ο δάσκαλος θα πρέπει να αποφεύγει να εκθέτει τα παιδιά σε ακροάσεις μεγάλης διάρκειας (ένας προσεγγιστικός κανόνας είναι ότι τα παιδιά μπορούν να παρακολουθήσουν προσεκτικά τόσα λεπτά μουσική όσο είναι και η ηλικία τους σε χρόνια). Αντίθετα η επαναληπτική ακρόαση είναι ιδιαίτερα εποικοδομητική διότι ο ακροατής έχει την ευκαιρία να εμπεδώσει ορισμένα στοιχεία που την πρώτη φορά ενδεχομένως του είχαν διαφύγει.</p> <p>Για κάθε μουσικό έργο θα πρέπει να γίνεται από το δάσκαλο μια μικρή εισαγωγή, π.χ. σχετικά με τα ερεθίσματα που είχε ο δημιουργός, τον τόπο, το χρόνο, τον πολιτισμό και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες γράφτηκε η μουσική. Μετά την ακρόαση τα παιδιά μπορούν να πουν πώς τους φάνηκε, τι ένιωσαν, τι παρατήρησαν, τι τους άρεσε, τι είδους όργανα ή ποια συγκεκριμένα μέρη διέκριναν. Ο δάσκαλος, χωρίς να παρεμβαίνει ιδιαίτερα, μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αναγνωρίζουν περισσότερα στοιχεία. Μετά από κάθε νέα ακρό-</p>

αση του ίδιου κομματιού είναι σίγουρο ότι τα παιδιά θα αναγνωρίζουν και νέα στοιχεία. Γόνιμη είναι επίσης και μια συγκριτική συζήτηση μεταξύ των διαφόρων έργων. Επιπλέον τα έργα που έχουν σαφή ρυθμικά σχήματα ή μελωδίες μπορούν οι μαθητές να επιχειρήσουν να τα συνοδεύσουν ή να τα τραγουδήσουν.

Προτεινόμενα θέματα ΗΛΙΟΣ, ΒΡΟΧΗ

ΗΛΙΟΣ

1. Αρχαία Ελλάδα	Δελφικός ύμνος στον Ήλιο	1'55"
2. Zuni (Ινδιάνοι)	Τραγούδι της Ανατολής	2'30"
3. Philippe Rameau	«Λατρεία του ηλίου»	1'30"
4. Ludwig van Beethoven	6η Συμφωνία: Allegretto (μετά τη θύελλα)	4'00"
5. Franz Schubert	«Στον ήλιο» op. 118/5	2'48"
6. Richard Strauss	Συμφωνία των Άλπεων: «Ανατολή»	1'28"
7. Richard Strauss	Συμφωνία των Άλπεων: «Δύση»	2'16"
8. Claude Debussy	«Από την ανατολή έως το μεσημέρι στη θάλασσα»	4'00"
9. Anton Webern	«Ο ήλιος» op.14	1'30"
10. Mario del Monaco	«O sole mio» (Ω ήλιε μου)	3'18"
11. Egberto Gismonti	«Sol do meio Dia» (Ήλιε του Θεού μου)	4'00"
12. Μακεδονία	«Ήλιε μ' και τι πολάργιασες»	2'00"
13. Τσάμκος	«Ήλιος»	2'30"
14. Μάνος Λοΐζος	«Καλημέρα, ήλιε»	3'20"
15. Διον. Σαββόπουλος	«Ήλιε, ήλιε αρχηγέ»	2'30"
16. Μίκης Θεοδωράκης	«Ένα δειλινό»	3'40"

BΡΟΧΗ

1. Αυστραλία (ιθαγενείς)	«Rain dreaming songs» (Βλέποντας τη βροχή σε όνειρο)	3'00"
2. Αυστραλία (ιθαγενείς)	«Επίκληση της βροχής»	1'00"
3. Hopi (Ινδιάνοι)	«Τραγούδι του ουράνιου τόξου»	3'00"
4. Antonio Vivaldi	«4 Εποχές», χειμώνας (1ο μέρος)	3'30"
5. Ludwig van Beethoven	6η Συμφωνία: Allegro (καταιγίδα)	3'50"
6. Frédéric Chopin	Πρελούδιο-«Στάλες της βροχής» op. 28 αρ.15	5'00"
7. Richard Strauss	Συμφωνία των Άλπεων: Καταιγίδα	3'47"
8. Claude Debussy	«Να ευχαριστήσουμε την πρωινή βροχή»	2'16"
9. Charles Ives	«Το ουράνιο τόξο»	1'52"
10. Steve Reich	«It's gonna rain» (Θα βρέξει)	4'00"
11. Mark Duggan	«Gentle rain falling» (Ήρεμη βροχή)	4'00"
12. Doors	«Riders on the storm» (καβαλάρηδες στην καταιγίδα)	4'00"
13. Gene Kelly	«I'm singing in the rain» (Τραγουδώ στη βροχή)	2'30"
14. Γιώργος Μητσάκης	«Συννέφιασε» (ψιλή βροχούλα έπιασε)	3'00"
15. Μάνος Χατζιδάκις	«Η βροχή»	3'00"
16. Μίκης Θεοδωράκης	«Μες την βροχή»	3'00"
17. Διον. Σαββόπουλος	«Έρχεται βροχή, έρχεται μπόρα»	3'12"